

Nr 197.

Av herr **Rylander**, *angående domarpersonalens rekrytering och anställningsförhållanden.*

Rättegångsbalken innehåller de grundläggande bestämmelserna om domstolspersonalen i vårt land. Kompletterande regler ha meddelats i administrativ väg, i domsagostadgan, arbetsordningar för rådhusrätterna, arbetsordningen för hovrätterna etc. Vid sidan av dessa författningsmässigt fastslagna bestämmelser tillämpas i praxis en rad oskrivna regler om transportförbud, om tillhörighet till viss hovrätt, om särskilda kompetenskrav för erhållande av vissa domarbefattningar, vilka regler på olika sätt påverka befordringsgången. På grundval av dessa olika föreskrifter har i vårt land en bestämd domarkarriär — låt vara med vissa variationer — byggts upp, som för den statliga sektorns del går från tingsnotarie, över hovrättsfiskal, tingssekreterare, hovrättsfiskal, hovrättsassessor (eventuellt hovrättsråd), revisionssekreterare till häradshövding.

Inför den förestående rättegångsreformen tillkallades 1943 års domarutredning, som 1946 avgav sitt betänkande (SOU 1946: 57). Det var emellertid då svårt att i detalj förutse rättegångsreformens återverkningar på domarkarriären. Sedan den nya rättegångsbalken varit i kraft över fem år, ha emellertid vissa erfarenheter vunnits och reformens inverkan på domarkarriären tydligt framträtt. Framför allt har den ökade muntligheten kommit att påverka vissa personalgruppers arbetsuppgifter, särskilt dem, som förut huvudsakligen voro sysselsatta med föredragning.

Emellertid ha samtidigt härmed vissa andra händelser inträffat som återverka på domarbanan. Här åsyftas främst de senaste årens löneregleringar. Domarkåren har därvid icke betraktats som en enhet, utan olika grupper domare ha sammanställts med närmast motsvarande tjänstemannagrupper inom statsförvaltningen. Detta har medfört, att löneregleringen genomförts i olika etapper inom domstolsväsendet. De högre domarna vid överrätterna fingo sålunda sin lönefråga löst samtidigt med de s. k. chefstjänstemännen våren 1951. Bl. a. häradshövdingar och tingsdomare brötos då ut, och först våren 1952 fattade riksdagen beslut i deras lönefråga. Hovrättsassessorer och revisionssekreterare kommo i tur hösten 1952. Löneregleringen för den återstående gruppen, tingssekreterare och hovrättsfiskaler, förutsattes då komma att upptagas i det sista skedet. Vid dessa successiva reformer har deras inverkan på domarkarriären icke närmare beaktats. Denna omständighet har exempelvis lett till att revisionssekreterarna, som nedflyttats från rådsklassen, nu äro till sin huvuddel jämställda med hovrättsassessorerna, något som på olika sätt får återverkningar för domarkarriären i dess helhet. Vidare kan pekats på den relativa nedvärderingen av häradshövdinge-

ämbetena i förhållande till de högre hovrättstjänsterna. Detta har lett till att hovrättsrådsämbetena kommit att på ett helt annat sätt än tidigare anses som sluttjänster, vilket i sin tur på ett allvarligt sätt ingriper i domstolsorganisationens uppbyggnad.

Även om inom stadsdomarkarriären icke så genomgripande avgöranden skett, ha även på detta område inträffat ting, som böra beaktas i detta sammanhang. Kommunallagstiftningskommittén har framlagt förslag, varigenom magistraternas kommunala uppgifter försvinna. Kommittén har även anvisat vägar för avveckling av magistraternas statliga uppgifter. Härigenom har frågan om stadsdomstolarnas förstatligande ryckt närmare sin lösning. Magistraternas avskaffande torde i sin tur leda till en rad mindre rådhusrätters indragande. Förberedande åtgärder i sådan riktning har redan vidtagits. Även om det av olika skäl kan antagas dröja avsevärd tid, innan stadsdomstolarnas förstatligande aktualiseras på allvar, kunna vissa ytterligare förberedelser vara på sin plats, särskilt vad avser personalfrågorna. Spörsmålet om det kommunala inflytandet på domartillsättningarna får t. ex. en ny aktualitet, då stadsdomarnas befattning med kommunala angelägenheter helt upphör. Möjligheterna att samordna den statliga och den kommunala domarkarriären öka, då rådhusrätternas personal får enbart domaruppgifter. För övrigt kan i detta sammanhang erinras om riksdagens framställning till Kungl. Maj:t 1950, som gick ut på att redan innan rådhusrätternas förstatligande kom till stånd åtgärder borde vidtagas för att närma den statliga och den kommunala domarkarriären till varandra (se första lagutskottets utlåtande nr 22). Intet synes ha blivit åtgjort i anledning av denna riksdagens framställning.

Emellertid kan frågan om en rationell utformning av domarkarriären icke lösas utan beaktande av den omständigheten att domarpersonalen i så betydande omfattning är engagerad i det statliga utredningsväsendet och även eljest i administrativa befattningar av mera tillfällig natur. Kadern av e. o. assessorer, vilkas antal är maximerat till 91, kan sägas huvudsakligen vara betingad av att domare användas utanför domstolsväsendet, i det dessa assessorer antingen själva syssla med utredningsuppdrag e. d. eller ersätta ordinarie domare, som äro tjänstlediga för sådant ändamål. För erhållande av sluttjänster äro de emellertid hänvisade till de relativt fåtaliga högre domarbefattningarna. Denna faktor påverkar domarkarriären i dess helhet på ett mycket märkbart sätt.

Över huvud måste avvägningen mellan rekryterings- och passagetjänster å ena och vad som är att anse såsom sluttjänster å andra sidan för närvarande betraktas såsom mindre tillfredsställande. Detta har bl. a. tagit sig uttryck i att den genomsnittliga åldern för erhållande av t. ex. hovrättsrådsämbeten stigit avsevärt.

Med tanke på vad ovan anförts står det klart, att tiden nu är mogen för en allmän översyn av hela domarkarriären ur olika synpunkter. Sedan lönefrågorna få antagas ha fått en lösning, som kommer att i huvudsak bliva bestående för någon tid, återstår att inom den sålunda givna ramen bygga

upp en rationell befordringsgång samt att åstadkomma en lämplig avvägning mellan antalet tjänster i olika lägen, frågor som blivit förbisedda under lönerегleringsarbetet.

Ur allmän synpunkt måste det vara ett starkt önskemål, att icke å domarbanan fages in mer personal än som erfordras för att täcka behoven på längre sikt. Den hittillsvarande rekryteringen har emellertid icke byggt på närmare överväganden av detta slag utan ofta betingats av tillfälligheter. Verkningarna härav göra sig gällande lång tid efteråt. Den nuvarande förseningen i befordringsgången, som föranlett svårigheter, har exempelvis huvudsakligen sin grund i att man kring 1930-talets mitt och de närmast följande åren till följd av vissa reformer tog in ett oproportionerligt stort antal personer på domarbanan. Med visst fog kan sägas, att alla prognoser äro ovissa. Det är dock jämförelsevis lätt att efter viss utredning för domstolsväsendets del skapa sig en ungefärlig uppfattning om det årliga rekryteringsbehovet.

Då det sedan gäller uppbyggnaden av en rationell befordringsgång måste olika synpunkter beaktas. Med hänsyn till utbildningskravet måste fordras en viss växeltjänstgöring i domstolar av olika slag, i underrätter och överrätter. Denna bör anordnas så, att den å ena sidan blir rationell ur domstolsväsendets synpunkt men å andra sidan icke innebär alltför täta och betungande omflyttningar av personalen. Vidare måste tillses att sluttjänsterna kunna uppnås inom rimlig tid. Redan nu torde det vara så, att de verkligen dugliga inom förvaltningen nå rådsgraden avsevärt tidigare än motsvarande personer på domstolsbanan få rådsämbete. Blir detta förhållande bestående är att befara, att domstolsbanan icke förmår locka till sig de dugande krafter, som där behövas. Vidare måste de förändringar i arbetsuppgifterna, som rättegångsreformen medfört enligt vad förut sagts, beaktas vid domarkarriärens utformning. Den nödvändiga anpassningen till det nya läget torde böra ske i samband med en omprövning av hela domarbanan. De förändrade uppgifterna kunna då påläggas personalen på lämpliga stadier i karriären.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas frågorna om huru stadsdomarna skola inpassas i en ny enhetlig domarkarriär. Dessa spörsmål böra förberedas i god tid före ett förstatligande av rådhusrätterna och synas, åtminstone delvis, kunna lösas oberoende av förstatligandet. Det framstår som en viktig uppgift att söka överbrygga den nuvarande uppsplattningen av den svenska domarkåren.

Problemet om domarpersonalens användning för utredningsuppdrag tillhör också de frågor, som måste tagas upp i detta sammanhang. Utan klarhet på denna punkt kan varken rekryteringsbehovet bestämmas eller en säker befordringsgång uppföras. Olika synpunkter göra sig här gällande. Otivelaktigt är det av stor samhällelig vikt, att vårt utredningsväsende och vår lagstiftning hållas på en hög nivå. Därvid torde åtminstone vad angår mera centrala lagstiftningsområden medverkan av domstolsjurister icke kunna undvaras. Å andra sidan får denna grupp icke svälla ut alltför mycket, i vart fall icke i den mån de som tillhöra den skola slutligen placeras på de till antalet begränsade domstolstjänsterna.

Något ställningstagande till de olika problem, som berörts i det föregående, är icke möjligt utan närmare utredning. En sådan bör därför komma till stånd. Av skäl som berörts i det föregående bör därmed icke anstå alltför länge. Därför talar även den omständigheten, att de nuvarande förhållandena medfört ovisshet om huru domarbanan skall komma att gestalta sig även på ganska kort sikt och skapat känslor av olust och otrygghet, särskilt bland de yngre.

Utredningsarbetet torde leda fram till att ändringar i de lagar och författningar, som reglera domstolsorganisationen, bliva erforderliga. Förslag härom få i sinom tid föreläggas riksdagen.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning syftande till en rationell utformning av domarpersonalens rekrytering och anställningsförhållanden samt förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 26 januari 1953.

Olov Rylander.